

фермі, йшли до ягнят і телят. Кожен учень робив те, що йому до душі". [6, 253].

Функціональна система трудового виховання учнів, на основі праць В.Сухомлинського, може бути запропонована у наступному вигляді (рис.3).

Рис. 3. Функціональна схема трудового виховання

Феноменальність успішної педагогічної діяльності В.Сухомлинського пояснюється використанням переваг системного підходу, вдалим поєднанням практичного досвіду і теоретичних пошуків. Яскравим підтвердженням цього висновку є вдале вирішення широкого кола проблем трудового виховання учнів.

ЛІТЕРАТУРА

- Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. – К.:Рад. Школа, 1978. – С.263.
Сухомлинський В. О. Листи до сина. Вибрані твори. В 5-ти т. – Т. 3. – С.583 – 657.
Сухомлинський В. О. Народження громадянина. Вибрані твори. В 5-ти т. – Т. 3. – С.281 - 582.
Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа. Вибрані твори. В 5-ти т. – Т. 4. – С.5 – 390.
Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Вибрані твори. В 5-ти т. – Т. 1. – С.53 – 206.
Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори. В 5-ти т. – Т. 3. – С.5 – 279.

Ірина КУЧИНСЬКА^(ЗМІСТ 224)

ІВАН ОГІЄНКО ПРО ШЛЯХИ ТА ЗАСОБИ ВИХОВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

Одним із глобальних об'єктів педагогічної науки є дослідження процесу створення сприятливих умов для відродження духовності. Сьогодні це спонукає до пошуку нових оптимальних шляхів морального виховання школярів на основі дослідження і відродження суспільно-історичного досвіду та культурно-педагогічних надбань українського народу.

Необхідність звернення до виховного досвіду народу та його духовно-моральних принципів проголошують і Декларація про державний суверенітет України, і Державна національна програма "Освіта" (Україна ХХІ ст.).

Особливий інтерес у цьому плані становить дослідження педагогічної спадщини видатного українського педагога І.Огієнка (1882-1972 рр.), який належав до числа фундаторів національної системи освіти, що утверджувалася в роки відродження Української держави. Вчений зробив значний внесок у розвиток змісту освіти, наукове обґрунтування виховного процесу; одним із перших доводив, що родинне і шкільне та позашкільне виховання матиме високу результативність лише тоді, коли зміст освіти концентруватиме в собі ідейні, морально-духовні здобутки рідного народу, відобразатиме його національні традиції, звичаї, обряди.

Таку точку зору відстоювали такі відомі діячі, як Б.Гріненко, Г.Ващенко, Я.Чепіга, С.Русова

та інші. Вони вважали, що національна система навчання та виховання історично обумовлена і створена самим народом на основі системи ідей, поглядів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв та інших форм соціальної практики, спрямованої на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, відповідно до природно-історичного розвитку духовної культури нації.

Важко переоцінити роль творчого набутку І.Огієнка для сучасної системи виховання молодого покоління громадян України. Закономірно, що духовна спрямованість світогляду педагога зумовлює домінування в його творчості ідеї виховання духовної особистості на основі цінностей християнської моралі.

Основні положення вченого в цьому контексті передусім відбиті в працях: "Як жити на світі. Мій дарунок для молоді" (Холм, 1943), "Навчаймо дітей своїх української мови" (Вінніпег, 1961), "Бог і світ. Читанка для молоді недільних та українських шкіл та для родин" (Вінніпег, 1964), "Служимо своєму народові!" (Холм, 1942), "Віра" (Холм, 1944), "Служити народові — то служити Богові!" (Холм, 1944), "Живімо правдою" (Холм, 1944), в самих назвах яких відображена духовна спрямованість його поглядів. В них теоретична думка і практичні рекомендації злиті воедино і це надає їм життєвого характеру.

Погляди Івана Огієнка на роль виховання у формуванні особистості перекликаються з поглядами філософів Платона, Лейбніца, Канта. Їхні висновки про те, що завдяки вихованню людина стає справжньою і що шляхом виховання можна оновити рід людський, мають багато спільного з огієнківським баченням цього процесу.

Вихованість особистості характеризується сформованістю у неї системи моральних властивостей, що на думку вченого, відображають її ставлення до людей, колективу, суспільства доволішньої дійсності, до самої себе. Отже, важливим питанням є, яка цінність у свідомості молоді має бути так би мовити, найуніверсальнішою, першопричинною, виховним пунктом всього доброго і гуманного, корисного і потрібного. І.Огієнко вважав, і культурно-історичний досвід нашого народу підтверджує це, що такими цінностями є Бог і Україна.

Основу кожної людської діяльності складають цінності — історично складені модули, способи зв'язку свідомості і буття, людини і світу. Цінності лежать в основі вибору цілей, засобів та умов діяльності, особистості. Тому, проблема формування цінностей має виключно важливе значення для розвитку національної школи.

Складність і багатогранність феномену духовних цінностей вимагає цілісного системного підходу до їх формування. Для цього, за переконанням І.Огієнка, необхідно поєднати виховні зусилля всього суспільства і передусім сім'ї, школи і церкви, адже вони відіграють головну роль у підготовці підростаючого покоління до життя.

Важливим моментом у виховній роботі школи, родини і церкви є створення умов для саморозвитку дитини як особистості і індивідуальності. Спільна їх робота дасть можливість прилучити дітей до культури пращурів і культур інших народів світу, орієнтувати їх на вічні абсолютні цінності демократичного суспільства.

Виховання молоді в дусі християнської добротності Іван Огієнко надавав особливої уваги, обґрунтовуючи це тим, що виховання українського народу без вивчення основ християнства безплідне і часто завдає шкоди. Вихователю, на його думку, необхідно в основу всієї системи роботи покласти і укорінити в душах юних громадян вічні істини християнства, які, за переконанням вченого, вказують мету педагогічної діяльності,

Для І.Огієнка це є головним орієнтиром, на який мусять спиратись всі люди і народи і за яким мусить слідувати розвиток усякої народності. "Наука Христова — найбільша й найглибша, найвірніша й найясніша наука на світі. Це наука, що перероджує цілий світ на Божих синів" [1]

Протягом віків діти виховувались в національному середовищі, зміст та форми функціонування якого відображають культурно-історичний досвід рідного народу. Національне виховання, яке гармонійно вписується в життєдіяльність рідного народу, поступово формує в підростаючих поколіннях всі компоненти духовності, яка передається дітям від дідів і прадідів і поглиблюється, збагачується в умовах сучасного буття націй. Основне історичне покликання школи — виховувати народ, націю, продовжувати і розвивати національну освіту, культуру, мову. Оновлення школи і педагогіки на духовно-національних засадах — ось провідний напрям роботи, від якого залежить доля майбутніх поколінь, доля нашої багатостраждальної країни.

У вихованні духовних якостей школярів Іван Огієнко наполягав ; на відновленні престижу рідної мови не просто як засобу комунікації, а як виразу неповторної ментальності українського народу, найбільш стійкого фундаменту побудови системи національного виховання, адже ступень досконалості рідного народу визначає ступінь його зрілості та глибини його культури. Крім того, безмежні багатства мови, яку створив цілий народ, вказують на нескінченний шлях до самовдосконалення кожній особистості. В цьому унікальність, оригінальність і неповторність кожної мови як явища цивілізації.

Але проблема формування високоморальної особистості, учня, відмічав майже у всіх своїх працях І.Огієнко, успішно вирішується лише в разі відповідної підготовки вчителя, його високої кваліфікації, що дозволяє формувати духовність і моральність школяра.

Вчений вважав, що учитель національної школи — передусім вихователь моральності, який добре знає національні традиції і на основі їх виховує в дітей почуття милосердя, співчуття до горя людини, любові до Бога і України, потягу до народної творчості, а найголовніше — виховує потребу працювати не тільки на себе, а й на благо своєї держави.

На прикладі, його роботи у Кам'янець-Подільському державному українському університеті (1918-1920 рр.) ми бачимо плідотворну працю педагога по створенню духовно-національних умов у справі виховання молодих кадрів.

Цікаво відмітити, що наявність богословського факультету в українських університетах, Іван Огієнко вважав корисним, необхідним та обов'язковим явищем і пишався тим, що "вперше на сході слов'янства" з'явився такий факультет і у нас [2].

Для вченого не було і щонайменшого сумніву в тому, що цілі і завдання національної системи виховання досягаються насамперед через глибоке і всебічне оволодіння учнями змістом освіти, який має втілювати в собі національні та духовні цінності і реалізується такими основними шляхами, засобами: релігійні виховні традиції; рідна мова; родовід; рідна історія; краєзнавство; національна міфологія; фольклор; національне мистецтво; народний календар; народні прикмети; вірування; національні традиції; звичаї і обряди; національна творчість.

І.Огієнко був переконаний, що становлення моральної особистості та усвідомлення нею змісту духовних цінностей повинно здійснюватися на міцному етнічному ґрунті, на вихованні національної свідомості українців власною історією, мовою, релігією, всім що було кращим у цього древнього народу, та на усвідомленні своєї етнічної спільності.

При цьому слід вказати, що для здійснення такого підходу необхідно було докорінно змінювати побудову всієї системи виховання, переорієнтувати його на духовно-національні цінності, змінивши акценти у викладанні. Від вивчення досягнень чужомовних культур педагог радив терміново переходити до вивчення і пропаганди скарбів власної культури і цивілізації.

Виховання духовних цінностей особистості школяра вчений розумів виходячи із своїх етичних уявлень про необхідність звернення до божественної сутності людини і життя в гармонії з усім світом в цілому. Завдання ж полягає в тому, щоб традиційний ідеал українців, розкритий у святому письмі та збережений впродовж тисячоліть, відновити і пристосувати до сучасності. При цьому, підкреслює І.Огієнко, основний акцент мусить бути зроблений на вихованні у молоді духовності на засадах саме української національної православної церкви, її морально-етичного потенціалу.

В результаті власних досліджень історії та культури українського народу вчений дійшов висновку, що стійка мораль може бути побудована лише на духовних цінностях, які втілені у християнстві. Коли ж вона будується лише на власному щасті та користі, то неминуче обертається в мораль егоїзму, тобто перестає бути справжньою мораллю. Тому він відзначає, що лише висока духовність, заснована на вірі в бога та безсмертя людської душі можуть бути основою правдивої моралі, яка вільна від компромісів і має абсолютний характер.

Сьогодні, у виборі світоглядної позиції молодого людини, незалежно від того, чи цей вибір випаде на релігію, чи на атеїзм, важливу роль мало б відіграти, на нашу думку, вивчення релігієзнавства. Важливо подбати про те, що в результаті вивчення цього навчального предмета, учні довідались про те, якими були релігійні уявлення наших пращурів; про зв'язок релігії та духовної культури; про функції релігії та значення у людському суспільстві; про історію виникнення та сучасне становище основних релігій світу та ін.

В цьому контексті слід підкреслити, що Іван Огієнко вважав менталітет української нації

невіддільний від релігійної свідомості. Релігійна свідомість — це своєрідний комплекс духовних цінностей, без яких, на думку педагога, немислиме нормальне функціонування соціуму. Релігійна свідомість зміцнює в душі людини віру в добро, справедливість і чесність і тим самим сприяє формуванню певного типу поведінки.

Варто відзначити, що причини формування саме національно-релігійних ідеалів полягають в особливостях ментальності українського народу. Так ставлення до віри завжди було пов'язане з релігійною традицією народу, тобто є частиною виховання, не відірваного від потреб життя, а конкретного, необхідного саме для даного народу. Для І.Огієнка було цілком очевидним, що у вихованні духовної особистості необхідно дотримуватись педагогічних традицій тієї віри, до якої належать діти. Він доводив, що в контексті становлення особистості мета релігії та виховання багато в чому співпадає, тобто, і релігійна, і світська виховні концепції полягають у тому, щоб зробити дитину кращою, ніж вона є. Важливо підкреслити, що для педагога релігія — не сукупність догм, не церковний ритуал, а перш за все — вищі загальнолюдські цінності, які пронизують усі релігії, серед яких чільне місце посідають ідеї християнської правди і любові. Тому і християнське, і моральне виховання особистості є не чим іншим, як будівництвом характеру з пріоритетом духовних цінностей.

Але робота з формування ціннісних орієнтацій неможлива без докорінного поліпшення родинного виховання. Тому що, сім'я на думку І.Огієнка це "домашня церква", в якій закладається духовний стрижень особистості, основи її моралі, самобутність національного світовідчуття і світорозуміння.

Іван Огієнка спонукає наслідувати ідеал сімейного щастя в українській народній педагогіці. Тому, основними завданнями родинного виховання, вважав є:

- формування духовних цінностей з позицій добра, справедливості, гідності, правди, честі, людяності;
- створення сприятливої трудової атмосфери в сім'ї;
- залучення дітей до світу знань через народні казки, пісні, прислів'я, приказки, думи, лічилки тощо;
- піклування про нормальний розвиток відчуттів і сприймань дитини;
- турбота про те, щоб кожна дитина всебічно розвивалася, володіла рідною мовою, елементарними знаннями про навколишнє середовище (рідний край, природу тощо);
- залучення дітей до активної участі в народних традиціях, звичаях, обрядах, виховання в них національної свідомості і самосвідомості, характеру та ін.

Таким чином, основними засобами родинного виховання І.Огієнка вважав мову, материнський і батьківський вплив, рідномовне оточення, етичне середовище.

Весь дух праць вченого, їхня ідейно-виховна спрямованість переконливо свідчать про те, що він прагнув виховувати добротворців, мужніх захисників духовно-національних інтересів рідного народу, його інтелектуальну і духовну еліту. "Людина завжди хоче жити суспільним життям, і завжди прагне, щоб життя це було краще від того, яким воно є. В своєму житті кожна нормальна людина впливає на своє оточення, а коли вона до того й належно здібна, то й підносить це оточення на вищий ступінь" [3].

Пошуки системоутворюючих, генеральних ідей педагогічної спадщини І.Огієнка приводять до висновку, що він утверджував у своїй основі єдину систему національного виховання, головні складові якої є родинне, шкільне й релігійне виховання. На думку педагога, родина, школа і церква це ті "три кити", на яких має базуватися весь багатогранний виховний вплив на підростаючі покоління. Це процес нелегкий, довготривалий, але перспективний. Життя потребує пошуку нових педагогічних ідей, які б відповідали перетворенню в усіх сферах суспільного життя, в свідомості й поведінці людини. Тому, у комплексі завдань, які розв'язуються нашим суспільством на сучасному історичному етапі, перебудова діяльності загальноосвітньої школи має посісти особливе місце.

Мета здійснюваних перетворень — забезпечити нову якість навчання і виховання молоді, створивши тим самим необхідні умови для соціально-економічного й духовного розвитку нашого суспільства.

Особливо сучасно в контексті нових підходів до вивчення особистості та нових технологій її виховання звучать ідеї Івана Огієнка про оновлення змісту виховання, яке на його

думку, повинно передбачати:

- залучення учнів до системи духовних цінностей українського народу;
- розвиток творчого потенціалу кожної дитини, реалізація її нахилів і здібностей у різних сферах діяльності і спілкування;
- формування загальнолюдських норм духовної моралі (любові, віри, надії, доброти, милосердя, взаєморозуміння, терпимості, інтелігентності);
- розвиток внутрішньої свободи, здатності до об'єктивної самооцінки і саморегуляції поведінки тощо.

В українській теорії та практиці кінця XIX століття та початку XX вперше цілеспрямовано звернута увага на "атмосферу шкільного життя", "дух" школи, як виховний засіб. Було доведено, що саме це є однією з умов вірної організації навчання, показником рівня навчально-виховного процесу, засобом виховання дітей. Зрозумілим для сучасників є чітко визначені своєрідні освітньо-виховні завдання, які на думку І.Огієнка, повинен реалізувати вчитель у процесі навчання. А саме:

- виховання народності;
- розумове виховання;
- виховання морально-вольових якостей ("моральної чуткості душі", "чесності", розумних потреб, "почуття обов'язку", "добррозичливості до людей", "християнської смиренності", працелюбності тощо). "Маючи всі ці чесноти, як дари віри, людина легко спасається, цебто досягає щастя й спасіння в Бозі" [4].

Пошук шляхів більш ефективного виховання учнів сьогодні ведуться на основі ідей демократизації і гуманізації педагогічної діяльності, системного підходу до її організації. Удосконалення цієї роботи залежить від оновлення системи освіти на духовно-національній основі. Без таких засобів виховання, що ввібрали в себе досвід тисячолітнього буття народу, як без коріння чи фундаменту не може повноцінно розвиватися ні родинне, ні громадське виховання, ні педагогічна наука.

Отже, проблема формування цінностей має виключно важливе значення для розвитку України в умовах розбудови її державності, демократичності в атмосфері руйнування колишніх пріоритетів у політиці, економіці і особливо в духовному житті нації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іларіон. Хвалімо Бога українською мовою! - Вінніпег, 1962.- С.4.
2. Матеріали Кам'янець-Подільського міського державного архіву.Ф.582. оп.І, Од.зб.3. Арк. ІЗ.
3. Іларіон. Українська культура і наша Церква. Ідеологія, української православної Церкви. Жителіс.— Вінніпег, 1991.— С.10.
4. Іларіон. Віра. Слово во время люте.— Холм, 1944. — С.16.

Віра ВИХРУЩ_(ЗМІСТ 224)

ФОРМУВАННЯ ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ОСНОВ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПЕДАГОГІКИ. П.РЕДКІН.

Петро Григорович Редкін (1808-1891) народився в місті Ромнах Полтавської губернії. Батьки його були малоросійськими дворянами і заможними поміщиками. Спочатку Петро Григорович навчався вдома, а потім його віддали до Роменського повітового училища, де викладання було поставлене дуже добре завдяки вдалому підбору вчителів. Енциклопедичною освітою Редкін зобов'язаний Ніжинській гімназії вищих наук князя Кушеляова-Безбородько, а також Московському Університетові, на етико-політичне відділення якого він вступив у 1826 році. Великі здібності студента привернули увагу викладачів. У 1828 році Редкін іде у Дерпт з метою підготовки до професорського звання. Перебуванню у Дерпті він зобов'язаний вивченням німецької та класичних мов. З 1830 по 1834 рік Петро Григорович Редкін слухає лекції Гегеля, Савін'ї, Раумера, Ганса у Берлінському університеті, вдосконалюється у знаннях класичних мов, вивчає англійську, італійську, іспанську, довершує свою загальну та спеціальну юридичну освіту. Після повернення з-за кордону він складає іспит на ступінь доктора права і призначається у Московський Університет читати лекції з енциклопедії права. Професорська